

TAULA RODONA
Qui escriu assaig i per a qui?

Moderadora: Teresa Iribarren

Participants: Margarida Casacuberta, Marina Garcés
i Joan-Carles Mèlich

Teresa Iribarren: En aquesta taula rodona havíem convidat quatre persones per a conversar a l'entorn del gènere assagístic, entre les quals l'escriptor Vicenç Pagès Jordà, que sobretot ens havia de parlar de l'assaig literari. No volem començar-la sense tenir un record especial per a ell després de la seva malaurada mort aquest estiu.

El títol de la taula ens convida a posar una especial atenció, d'una banda, en l'autoria i, de l'altra, en els lectors. Vosaltres tres sou acadèmics; un gruix important de la vostra escriptura, per tant, s'adreça a la comunitat universitària i es publica en revistes especialitzades. Per què, més enllà de la producció acadèmica, escriuiu assaig?

Margarida Casacuberta: El primer que haig de dir és que no em considero assagista i que m'agradaria molt ser-ho. Em sento fora d'una certa definició de l'assaig; m'agradaria saber-me situar en aquest gènere perquè com a lectora és un dels que particularment m'interessen més i el que actualment llegeixo més (no com a persona que professionalment es dedica a la història de la literatura).

La primera vegada que vaig escriure «assaig» va ser, en acabar la tesi, per fer una biografia de Santiago Rusiñol. El llibre partia d'un article acadèmic en què volia comparar Rusiñol i Picasso, però a l'hora de posar-m'hi em trobava que no escrivia amb un estil acadèmic i em vaig deixar portar. D'aquí va sortir *Els noms de Rusiñol*, una biografia escrita fragmentàriament a partir del punt de vista de diferents persones que l'havien conegut o n'havien dit alguna cosa, com jo ma-

teixa. El resultat va ser una obra híbrida entre la biografia i l'autobiografia, perquè, de fet, qualsevol biografia és una autobiografia, i vaig presentar-lo a un premi literari, en què el jurat el descartà en titllar-lo de *divertimento*.

Si escric assaig és per explicar-me a mi mateixa i a qui vulgui llegir-ho en català, que és la llengua del meu pensament i la meua escriptura; per tant, es queda en un àmbit molt reduït. Tant en aquest cas com en el de Víctor Català, ofereixo una biografia que es fonamenta en autobiografies i pretén explicar un món des de la perspectiva del jo. Darrerament també he fet una incursió en l'assaig a través dels gats com a personatges literaris, on surten les meves experiències personals amb ells.

Marina Garcés: És molt rellevant que puguem veure quantes coses diferents passen en aquestes paraules, com ara «assaig», que són terra comuna de moltes pràctiques, fins al punt que la Mita dubta sobre si escriu assaig o no, però que, quan el descriu, l'és. Són paraules que ens van grosses i, alhora, petites, especialment si les posem en tensió amb la vida acadèmica, perquè l'assaig no en depèn però la travessa, i malament, perquè és allò més penalitzat, menys valorat i cada cop més incòmode de fer des d'allò que en diem «l'acadèmia».

Vaig estudiar Filosofia en un moment en què, si més no des d'aquest àmbit, encara no era clar el que havia de venir, és a dir, aquesta colonització de l'escriptura per un gènere únic al món acadèmic que s'anomena *paper*, en anglès, i que es compta amb xifres d'impacte i no amb valors de qualitat. Quan estudiava Filosofia, sí que hi era però no ho vèiem ni ho vivíem. Els nostres professors, els filòsofs i les filòsofes que llegíem no escrivien així. Hi havia una distinció entre, d'una banda, els estudis d'història de la filosofia i de determinats autors i, de l'altra, obres d'un gènere més creatiu, d'autors de qui dèiem «escrivien el que pensen ells», que en podem dir assaig o no.

Però és un invent aquesta ferida (que s'ha convertit en una frontera que, com totes, penalitza qui pot ser dins i qui pot ser fora) entre l'escriptura acadèmica i aquesta escriptura que, per herència de la ciència i del món anglosaxó, en diem «divulgativa» per marcar aquest *dins* i aquest *fora* (s'escriu per a la comunitat científica d'una manera i per

al públic ampli i culte d'una altra). En l'àmbit de la filosofia no existeix ni serveix aquesta escissió perquè a la facultat aprens a llegir i a escriure com aquells que et fan pensar.

Com es pot mantenir una vida acadèmica avui amb tota la violència que suposa aquesta direcció de l'escriptura cap a una única forma possible de fer-ho? Penso que es fa amb tensió; és el que jo assumeixo contínuament. De fet, no escric *papers* i m'és absolutament igual si no arribo a ser catedràtica. Hi ha un moment en què hem de decidir quant de temps volem dedicar a cada cosa i quant d'esforç i quant de nosaltres mateixos volem deixar en la nostra escriptura.

Aquesta dissociació que ha entrat al món acadèmic no funciona en la filosofia perquè no té objectes d'estudi. Treballem amb problemes i conceptes, escrivim d'una altra manera i l'assaig va amb ella. L'«assaig» és la paraula moderna, però es refereix a qualsevol forma d'escriptura que ha de trobar la seva pròpia veu i la seva pròpia forma per compartir uns pensaments. La filosofia escrita al llarg del temps i de l'espai sempre està fent això: una invitació a trobar la pròpia veu (que en poden ser moltes, com tracto en el meu últim llibre, *Males companyies*) i la forma d'un pensament que vol ser comú; s'ha de poder comunicar i fer pensable.

Apunto un darrer detall. A mesura que vaig anar publicant i es van anar llegint alguns dels meus llibres, en la signatura dels articles que publicava va anar apareixent «Marina Garcés, filòsofa i escriptora» o «Marina Garcés, filòsofa i assagista»; és a dir, va aparèixer una còpula entre dues marines garcés (la filòsofa i l'escriptora). I jo em preguntava: que no és el mateix? M'han duplicat i tinc dos noms, dues ànimes i dues existències. I què és fer filosofia si no és escriure de la millor manera que puc, de manera qualitativa, exigent, rigorosa i, alhora, creativa? Aquesta «i» que m'ha duplicat la vida per a mi és una pura ficció.

Joan-Carles Mèlich: Crec que en aquests moments hi ha tres verbs que han estat expulsats de les facultats d'humanitats i les de filosofia i lletres: escriure, llegir i estudiar.

Primer verb: avui dia no és que no escriguem assaig, és que no s'escriu, «es redacta», però *redactar* no és *escriure*. A la Biblioteca d'Hu-

manitats de la meua Universitat, l'Autònoma, que és compartida per les facultats de Filosofia i Lletres, Ciències de l'Educació i Traducció i Interpretació, s'hi fan cursos en què s'ensenya com «es redacta un *paper*»; no es tracta d'escriure bé o malament, sinó d'escriure (és a dir, de «no escriure») per publicar en una revista d'impacte.

Segon verb: prohibit llegir. No és que els estudiants no llegeixin, sinó que el professorat tampoc no llegeix: «es busca informació». Podem fer una jornada sobre què és llegir i escriure quatre-centes cinquanta pàgines. Tu, Marina, per què escrius un llibre de quatre-centes cinquanta pàgines i no escrius un *paper* en anglès amb quinze persones, que et donarà més punts que un llibre d'aquestes pàgines i et farà passar dos anys aixecant-te a les cinc del matí (cosa que a mi em sembla normal —no ho considero un mèrit, perquè jo ho faig perquè m'agrada—). La gent se n'estranya perquè —ja ho ha dit la Marina— et diuen: amb això no seràs catedràtic (actualment aquesta és la lògica de la universitat).

I el tercer, que a mi em preocupa molt: ningú no estudia, aquest verb ha desaparegut. Encara recordo els meus professors de Filosofia de la Facultat de Lletres de l'Autònoma, on vaig començar l'any 1979. De vegades coincidia als ferrocarrils amb Joaquim Maristany, que era un professor molt especial i feia unes classes increïbles, en què gairebé entraves a l'èxtasi. Portava la *Metafísica* d'Aristòtil i em deia: «estic estudiant Aristòtil». Coneixeu algun professor universitari que digui «estic estudiant»? No, «es fa recerca», però ningú no estudia, i fer recerca no és estudiar. Jo duria més enllà la pregunta de per què escrivim assaig: per què escrivim?

Des de sempre hi ha un tema que m'ha preocupat molt. Originàriament va ser la mort, però després vaig fer una tesi de llicenciatura i una tesi doctoral i aquesta paraula va girar a l'entorn d'una altra, que és la finitud, fins al punt que, si algú em pregunta com qualifico el meu pensament o la meua obra assagística, responc com una «filosofia de la finitud». Passa que cada vegada més la finitud ha deixat d'estar centrada en la qüestió de la mort, tot i que evidentment és un element important. D'altra banda, la mort és el gran tema de la filosofia; des del *Fedó* de Plató sabem que, com diu textualment Sòcrates, «filosofar és aprendre a morir». Però hauriem de pensar en la manera com Oc-

cident ha reflexionat sobre la mort, i ho ha fet de maneres que a mi no m'agraden massa. La filosofia clàssica o bé ha pensat la mort a l'estil de Plató com l'alliberament de l'ànima, o bé com Epicur, que a la *Carta a Meneceu* diu: «no us preocupeu per la mort, perquè quan la mort és jo no soc i quan jo soc la mort no és».

La literatura sí que se n'ha preocupat, i cada vegada més penso que hi ha una «filosofia literària», que no té res a veure amb una literatura d'idees. Aquí també hi podria incloure Montaigne, però més aviat penso en Tolstoi o Dostoievski. Emmanuel Levinas —suposo que ningú no qüestionarà que és un filòsof de l'acadèmia— a *El temps i l'altre* diu: «de vegades penso que tota filosofia no és res més que una meditació sobre Shakespeare» (suposo que qüestionant, encara que ell no ho diu, la famosa frase arxirepetida d'Alfred North Whitehead que tota la història de la filosofia són notes a peu de pàgina dels diàlegs de Plató). Fins que no posem en la mateixa taula la *Fenomenologia de l'esperit*, de Hegel, al costat d'*Els germans Karamàzov*, de Dostoievski, crec que la cosa no acabarà de funcionar.

Jo crec que l'assaig és un gènere literari. Tenim grans autors que han escrit assaig, com ara el mateix Nietzsche, de qui pensen que sobretot és un autor d'aforismes, però que al meu entendre és molt més autor d'assajos. De tota manera, si m'hagués de quedar amb un autor —a part de Montaigne, naturalment, que no és considerat ni assagista ni filòsof—, triaria Elias Canetti, sobretot els seus *Apunts*, que em semblen extraordinaris, però, és clar, Canetti tampoc no entra a l'acadèmia.

Teresa Iribarren: L'articulació de la subjectivitat és el fonament de l'assaig?

Joan-Carles Mèlich: Totalment, però què entenem per subjectivitat? En la història occidental hi ha una llarga tradició del viatge interior, que sobretot comença amb aquella famosa frase de sant Agustí: «No busquis a fora, ves al teu interior, perquè en el teu interior hi ha la veritat» (que és com acaba Husserl les *Meditacions cartesianes*). Ell és el fundador d'aquesta subjectivitat dominant a Occident i això es va repetint. D'altra banda, apareix clarament en Kant, penseu en la

primera frase de les conclusions de la *Crítica a la raó pràctica*: «Dues coses omplen el meu ànim d'admiració i respecte: el cel estrellat a sobre meu i la llei moral en mi». Crec que el jo assagístic no és un jo en aquest sentit, sinó que és el jo de l'exterioritat.

Us en posaré un altre exemple. M'interessa molt Descartes, no només Montaigne, que és un referent molt fàcil. Descartes comença la seva metafísica pròpiament dita al capítol quart del *Discurs del mètode*, però abans d'aquest hi ha tres capítols més que cal llegir. El primer de tots representa un viatge de formació on l'autor parla de com es desenvolupa aquesta subjectivitat. Segons ell, el primer moment de la formació de la subjectivitat és el viatge pels llibres (seria equivalent a l'escola), però per a ell no és un viatge cap a l'interior, sinó un viatge cap a l'exterior, perquè és un diàleg amb la gent del passat. Després de la lectura comença un segon viatge, sortim a fora per dialogar amb gent del present i d'altres cultures. Així, doncs, el jo lector i el jo viatger és una subjectivitat enfocada a l'exterioritat. Però el problema ve amb el tercer moment: Descartes comença un viatge interior que el durà a «una veritat tan ferma i segura» (que és el contrari de l'assaig, on no hi ha veritat fermes i segures): ha viatjat pels llibres, ha viatjat pel món i aleshores comença un viatge interior que «em durà a una veritat tan ferma i segura que ni les més extravagants suposicions dels escèptics seran capaces de commoure», i aleshores escriu el capítol dedicat al *cogito*.

El jo de l'assaig no és aquest, és el jo lector, però, és clar, si no hi ha lectura, el jo que fa recerca... El jo de l'assaig n'és un que no sap on el portarà la lectura. A *L'arqueologia del saber* Michel Foucault escriu: «si sabés com acabaran els meus llibres, ja no els escriuria». Per tant, jo defenso un jo assagístic, però sobretot defenso l'exterioritat, cosa que és totalment contrària als nostres temps de viatges interiors, meditació..., en què hi ha qui diu: «He anat a una casa de camp per trobar-me a mi mateix». Només cal anar a una llibreria generalista per veure en quin món vivim. On hi havia una secció de filosofia, actualment hi ha l'autoajuda, que té molt més lloc que la filosofia, entre altres coses perquè molts de llibres que hi ha a la secció de filosofia no són d'aquesta matèria ni d'assaig, sinó d'autoajuda. Dic això perquè si alguna cosa caracteritza l'autoajuda és el viatge interior. En canvi,

l'assaig és tot el contrari, implica sortir de tu mateix, no entrar en tu mateix. Això ja ho deia Sartre: «si busques el teu jo, surt al món».

Marina Garcés: M'ha agradat molt aquesta idea del jo exterior enfront del jo interior, precisament perquè per a mi el que és indicatiu de l'assaig és la possibilitat de trobar-hi una veu. És una mena de text en què pots passar per aquesta experiència una mica espiritista d'escoltar qui parla a través d'una prosa de pensament i d'exploració (no sols en l'àmbit de la filosofia), on explorem la possibilitat de dir-nos allò que estem pensant, per això és temptatiu, inacabat, fràgil. D'alguna manera dibuixa contorns poc precisos entre gèneres, disciplines, camps d'estudi, però també entre qui parla, amb qui parla i a través de qui parla. No hi ha un jo que es posseeix a si mateix. El que és interessant és aprendre a escoltar aquesta veu si aprenem a llegir.

A part de l'acadèmia i l'autoajuda (que no explora sinó que dona instruccions), en aquests moments hi ha un altre front que confon tot això: la indústria editorial i la categoria de la no-ficció, que ha creat una mena de calaix en què es reuneix tot allò que no és ficció i en què ens separen els autors. L'assaig és molt ficcional. La ficció ha de ser narrativa, per ser ficció, i el que no és narratiu deixa de ser ficció perquè se suposa que és enunciatiu i que està fent tesis? Es poden resumir les tesis d'un assaig? A mi em costa molt respondre la pregunta de quina és la tesi d'un assaig meu. Assaig és poder escoltar una veu que en recull moltes altres (i no parlo de citacions) i aprendre a parlar i pensar amb altres, aprendre a escoltar a través de l'escriptura. Per exemple, en les classes presencials és molt important recórrer a la lectura de textos en veu alta (encara que sigui en traduccions, perquè no sempre podem llegir en la llengua original), perquè hi ha un ritme, una respiració, una manera de ser al món. Aquesta és la condició de l'assagista. I, si aprenem a escriure, aprenem a fer això: entonar una possible veu amb altres i entre d'altres. Em penso que aquesta és una part de la funció de l'assaig, que la categoria de no-ficció anul·la perquè no tota no-ficció busca tenir una veu. Hi ha assajos fantàstics d'història —i no torno a la producció acadèmica— en què no importa tant la veu de qui ho escriu, sinó que t'ho expliqui bé, i això és no-ficció. Si pensem en la veu com a indicatiu d'una subjectivitat (que no és el jo pro-

pietari, autocomplaent que es busca a si mateix) ens ofereix un lloc comú, on trobar-nos.

Margarida Casacuberta: En relació amb tot el que heu comentat, quan parlem de les paraules que actualment són prohibides a l'acadèmia («llegir, escriure i pensar»), ens referim al coneixement, que ha desaparegut en favor de les competències i les habilitats. Pel que fa a la subjectivitat, el jo exterior és el de l'assaig, aquell amb què construeixes una veu. Literàriament aquest jo és fictici, un personatge extern que l'autor construeix. I el tema de la veritat és interessantíssim, però Descartes ja té uns quants anys i la modernitat ha portat cap a una altra banda. M'agafo al meu estimat Santiago Rusiñol, que té aquest aforisme meravellós: «Els que busquen la veritat mereixen el càstig de trobar-la», que és fonamental (una de les seves últimes obres és justament un llibre d'aforismes, *Màximes i mals pensaments*, un llibre políticament incorrecte fins a l'ànima).

L'altra escriptora a la qual m'he dedicat des d'aquesta perspectiva «assagística», Víctor Català, diu una cosa fantàstica, defensant-se ella mateixa davant de les crítiques que rep per la seva obra. L'any 1927 a propòsit d'*Un film*, famós perquè des del seu punt de vista ningú no el va entendre, escriu un article en un revista de Sant Feliu de Guíxols desconeguda que es titula *L'Avi Munné*: «Reclamo la possibilitat, i a més a més el dret que tinc, de dir-me, desdir-me i tornar-me a dir». És fonamental des del punt de vista del jo i molt interessant en relació amb l'assaig: si et rellegeixes, t'adones que aquell jo que tu havies utilitzat en un moment determinat no és el jo que en aquests moments estàs utilitzant per —potser— rellegir-te. Per tant, des del punt de vista textual, l'hibridisme fins i tot va més enllà del que hem estat comentant i que té relació amb el punt de vista.

I una última cosa. Un dels meus referents en lectures és la Marina Garcés i un llibre fonamental des del meu punt de vista (perquè quan llegeixes també tries), de què estic enamorada és *Ciutat princesa*, perquè quan el llegia (primer ho vaig fer en castellà i després en català) jo pensava que hi havia un jo que s'explicava en relació amb uns fets que jo havia viscut però d'una altra manera. Per tant, jo el que hauria volgut fer hauria estat reescriure el llibre de la Marina des de la perspec-

tiva del meu jo en aquell moment, que era tancat en una bombolla en què no s'assabentava de què estava passant al carrer. Per dir-ho ràpidament: el que trobes quan llegeixes és un diàleg constant òbviament amb el passat, però també amb el present, les lectures que estàs fent, els interessos que tens. És una construcció constant.

La importància de la biografia és indestriable de l'assaig, tenint en compte el jo exterior no el jo interior, que d'aquí a una temporada ni tan sols m'interessarà a mi. En aquest sentit, l'autoajuda ni tan sols és un viatge interior, perquè no explora res, només ajuda a tirar endavant.

Teresa Iribarren: Ens van molt bé aquests comentaris que has fet com a lectora de *Ciutat princesa*, perquè ara abordem la segona part del títol de la taula rodona, que és «per a qui s'escriu assaig»? Segurament heu tingut moltes ocasions per parlar amb els vostres lectors. Què us sembla que busquen en els assaigs en general o en els vostres en concret?

Marina Garcés: Parlar en nom dels altres em portaria a un lloc de no saber, tot i que penso que és molt bo. Part de l'inacabament de l'assaig és aquesta condició invocativa, és a dir, s'adreça a d'altres, que no sabem qui són, perquè si no viuríem tancats en comunitats determinades, com algunes de científiques, que saben perfectament per a qui parlen (per a l'altre especialista que està investigant una cosa semblant i amb qui estableix un diàleg clar, precís i concret amb uns efectes determinats). L'assaig obre un territori de veus múltiples que també passa a ser la del lector. N'és un exemple el cas que tu comentaves de *Ciutat princesa*, que també l'he sentit en altra gent, a qui venia de gust explicar la seva història perquè si alguna cosa és una ciutat —allà on vivim amb d'altres que no hem escollit i que no sabem qui són— és una comunitat de lectors i lectores, aquella comunitat que per definició sempre està oberta a fer-se a si mateixa.

Altres conceptes que avui colonitzen aquesta relació inacabada i inespecífica amb l'altre és la del *target* o els públics. Les editorials que treballen de manera molt comercial necessiten saber a qui està adreçat: públic jove o públic gran; homes o dones, que ara és el gran mercat. Es pensa en assaig per a dones, assaig per a joves... En canvi, l'as-

saig és per a qui se'l faci seu, per a qui vulgui escoltar aquesta veu i fer aquest treball de composició amb la seva pròpia veu d'un pensament, d'uns sentiments, d'una experiència possible del món. A mi m'ha passat que sovint, en signatures de llibres o presentacions, se m'han presentat junts (o no sent-hi, però en nom de) pares i fills, és a dir, el vincle intergeneracional a través dels meus llibres, cosa que no se m'havia ocorregut mai perquè, encara que hagi compartit llibres amb els meus pares, no m'he reconegut mai en el vincle intergeneracional per llegir un autor o autora. En el cas de *Ciutat princesa* és molt clar perquè explica un moment de la història de la ciutat que fa d'enllaç entre generacions, però amb els altres també: pares o mares que es regalen llibres amb els fills o a l'inrevés (em diuen, «he vingut perquè la meva filla et llegeix» o venen junts).

Són moments que creiem que no existeixen, perquè tendim més a pensar en els estudiants, o en una mena concreta de lectors, o en la gent que participa en determinades experiències. I és especialment bonic perquè per raons històriques i culturals vivim en una societat de talls generacionals molt forts, sempre hi ha aquesta impossibilitat de sostenir un diàleg a través del temps, que, en lloc de fixar, ens permeti moure'ns a través de les generacions en allò que ens importa, en allò que ens fa pensar o en allò en què no estem d'acord (en aquest país de seguida saltem de la clausura a la guerra i de la guerra a la clausura en una batalla sempre intergeneracional). Per tant, no sabem què pot passar amb qui ens llegeix i penso que és molt bonic estar oberts al fet que passin coses que mai no havíem imaginat.

Joan-Carles Mèlich: Diria que és fins i tot estrany que hi hagi gent lectora d'assaig. Expliqui el que expliqui, i fins i tot si llegeixo en veu alta, la primera pregunta que em fan els estudiants (i és normal que la facin perquè la nostra societat gira al voltant d'aquesta pregunta) és «puc donar la meva opinió?».

Marina Garcés: Ja és molt.

Joan-Carles Mèlich: Sí, però és greu que sigui aquesta, la pregunta. La resposta és: abans de donar la teva opinió, em pots dir què hi veus?

Mentre fèiem classes en línia, els projectava el quadre de *La dona que plora* de Picasso, que havien de comparar amb dos moments del *Fedó* que a mi sempre m'han impactat molt: l'un, quan Sòcrates demana que s'emportin la seva dona i el seu fill perquè ell no vol gent que plori i, l'altre, quan al final Sòcrates pren el got de cicuta, tots es posen a plorar i ell, que els mira, els diu, «per l'amor de Déu, què feu?, si vaig fer fora les dones era perquè no importuessin amb els seus plors i perquè he sentit dir que cal morir acompanyat de bones paraules i de serenor; així, doncs, feu el favor, deixeu de plorar i mostreu-vos forts». Tanmateix, Critó li ve a dir: «no has entès res, perquè, si bé t'has passat tot el diàleg demostrant que l'ànima és immortal i tu vas a una vida millor, nosaltres no plorem per tu, plorem per nosaltres perquè ens quedem orfes». Jo deia als alumnes que comparessin aquell plor i em responien si podien donar la seva opinió. L'obsessió per donar l'opinió (com que avui dia a tots els canals de ràdio i televisió, la gent passa de parlar de la Bòsnia a biologia molecular o el que sigui...) em sobta.

A mi la gent m'ha dit que em llegeixen perquè els faig pensar, és a dir, els genero preguntes que ni jo mateix soc capaç de respondre, no els dono respostes o, en tot cas, dono respostes provisionals.

Teresa Iribarren: Vicenç Pagès Jordà en la col·lecció d'assajos sobre autors catalans *Clàssics revisitats* es pren múltiples llicències per atrapar els lectors, des de la ironia fins a tota mena d'associacions irreverents. En el capítol sobre el cronista medieval Ramon Muntaner diu, ras i curt, que és «un propagandista monàrquic» i defineix la seva prosa com una «barreja de llibre de cavalleries, assignatura d'educació per a la ciutadania i revista *Hola*. Tota la família reial és noble, ardida, generosa i fidel». Vosaltres, com feia el Vicenç, us preneu llicències per fer arribar als lectors idees, conceptes i argumentacions de manera més entenedora o atractiva?

Margarida Casacuberta: Totes les llicències possibles sempre tenint en compte que t'estàs prenent una llicència i que estàs construint un personatge, és a dir, el jo que parla és una veu narrativa. Hi ha d'haver una honestat literària, perquè del que es tracta és de mantenir un diàleg amb el lector o lectora que ha d'impactar i ha de provo-

car-li preguntes. El problema pot venir perquè cada vegada hi ha més incapacitat entre l'alumnat per entendre els mecanismes de la ficció i, per tant, de saber en quin terreny està llegint (per exemple, la ironia). Aquesta frase que assenyalet d'en Vicenç, que és irònica, genera un problema no en el jo que escriu, sinó en el jo que llegeix. Aquí entrem en el sistema educatiu i en la manera com l'estem aplicant. Ho estem fent molt malament i no és culpa nostra perquè el professorat fem tot el que podem per ser resilents, tot i que aviat serem redundants. No entendre la ironia és un problema que afecta tothom, un problema social. L'autor es pot permetre tot el que vulgui perquè aquell jo que escriu, que és un personatge, el que ha de fer és fer-ho bé i s'ha d'assegurar que per l'altra banda hi continuarà havent lectors.

Això lliga amb la lectura en pantalla, en què no es pot seguir el fil ni pensar, i no ens ha de fer por de dir-ho. Jo faig broma dient que soc analògica, però estic convençuda que els de la nostra generació hem viscut en el millor dels mons possibles i que hem tingut la possibilitat de construir-nos com a lectors i lectores.

Marina Garcés: Evidentment, totes les llicències possibles, però que a prop està això de la temptació —que passa molt en l'assaig contemporani— de fer trampes, perquè vivim en la cultura mediàtica del *tag* o la paraula clau, de coses que han de cridar molt l'atenció perquè vivim saturats de possibilitats d'informació, lectura, relectura... La trampa és cridar l'atenció provocant (tant de bo hi hagués bona provocació). La qüestió és com captar sense capturar i prendre llicències amb una mateixa i, amb honestedat, prendre-les amb el lector. Si jo assumeixo el risc d'anar més enllà del que està establert, donaré la possibilitat, la condició i la confiança perquè qui em llegeix o entra en relació amb aquell text ho faci amb mi. Per a mi fer trampes significa que qui escriu posa l'altre en una situació d'haver-se d'arriscar, quan qui escriu està en un espai de seguretat absolut en la seva manera d'estar. Tornem aquí al tema del viatge exterior: com a lectora, et preguntes fins on va l'autor perquè et faci anar fins a un punt determinat, que no et faci la trampa de fer-te creure que et porta molt lluny quan ell no s'ha mogut. Oferir un espai de confiança no és oferir un espai de seguretat a través de l'escriptura.

D'altra banda, en aquests moments hi ha molt d'assaig ideològic, ràpid i fàcil. S'està publicant molt d'assaig en català, que denota que hi ha molta inquietud, però moltes vegades la resposta a aquesta inquietud crea petits terrenys de seguretat (pensa com jo i tindràs un lloc des d'on et podràs relacionar amb el món) o llegir determinats autors o editorials perquè són els meus (més com un repertori armamentístic que no precisament tot el contrari). Ja no faig un viatge exterior, sinó que em relaciono amb un exterior que considero totalment aliè a la meva experiència del món. Podríem dir que això passa en llibres que no són d'assaig, però objectivament es mouen en el territori del gènere.

Teresa Iribarren: Déu-n'hi-do de la diversitat de qüestions que heu tractat en aquesta conversa! Tot i haver estat breu, ens ha permès conèixer, de manera aprofundida, ben argumentada i franca, les vostres idees a l'entorn de l'assaig. En nom dels organitzadors, us agraïm de nou que hàgiu vingut a cloure la jornada amb les vostres reflexions.